

PRZYPRAWA (196) *sb f*

Oba a jasne (w tym w pierwszym 1 r. błędne znakowanie).

sg N przyprawa (12). *♦ G* przyprawy (7). *♦ A* przyprawę (4). *♦ I* przyprawą (9). *♦ L* przyprawie (1). *♦ pl N* przyprawy (20). *♦ G* przypraw (38); -aw (28), -(a)w (10). *♦ D* przyprawám (3). *♦ A* przyprawy (49). *♦ I* przyprawami (38), przyprawy (3); -y *Oczko*; -ami : -y *SkarŻyw* (1:2); -ami (26), -(a)mi (12). *♦ L* przyprawách (12); -ách (5), -ach (4), -(a)ch (3); -ách *RejPos*, *RejZwierc*; -ach *SkarŻyw*; -ách : -ach *LubPs* (3:3).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI (pięć z niżej notowanych przykładów) – XVIII w.

I. Rzecz: przedmiot, substancja (170) :

1. Przedmiot, za pomocą którego można coś zdziałać, osiągnąć (107) : *RejPs* 93; I teraz baczicz niemoge Iako chce# ycz nate droge [*na sąd boży*] Bo widze yż nicz nałfobie Niemas Ręcze prozne obie. Nie takie prziprawy mayą Czy ktorzi cię tam czekayą *RejKup* v4, v2v, v3, v4, v5, v6 [2 r.] (11); *BielKron* 456v; Pátrzayże záfię namileyſzy bráciſzku/ iáko ſie ku ták zacnemu á wielkiemu gołciowi gotować á przyprávować małz. A thu cye Pan twoy vczy/ iż nie potrzebuie od ciebye żadnych kołztow/ żadnych przypraw iedno powieda: Kto będzie miłował mnie/ á ſłow moich będzie ſłuchał/ tedy [...] [*ja i mój Ojciec*] do niego przydzyemy/ á mieſzkánie ſobie v niego vczyniemy. *RejPos* 144v, 309.

przyprawa do czego (1): Sámem żelázem oracz rolą porze/ ále żeby mu lemieſz ſzedł dobrze/ ſiła mu przypraw do tego potrzebá *Górnrzm* N.

Przen (3) : *RejPos* 144v; Lecz moy Pánie gdyſ ták ná ſługę twego łáłkaw/ poſliſz do cháłupki moiey ſługi twoie z obiciem y kobiercámi twemi/ z kuchnią y kredenſem twoim. Day mi táką przyprawę iákaby ſię tobie podobála. *SkarKaz* 161a.

cum inf (1): *RejPs* 27v *cf* *Zwrot*.

Zwrot: »gotować przyprawy« (1): A [*Pan*] ieſt podobien ku onemu flońcu/ ktore wyſſedłſy ſprzybytku ſwoiego gotuie ſobie przyprawy iáko iáki rycerz opuſcił ſie ná drogi dálekie. *RejPs* 27v.

a. Sprzęt, wyposażenie, narzędzia, przybory; apparatus Vulg, Mącz, JanStat; instrumentum HistAl, PolAnt; vas PolAnt (88) : Oleiek z żołtżow [!] Iaiowych. Vwarz Iaycza twardo: wyimi znich żołtki á vłmaż na panwi albo na rincze aż będą czarne, A zawiázawſzy w chuſtę: wyciſnąć (á iełzczeby lepiey ſmażywſzy wypalić) tak iako wodki pałą, Kiedyby kto miał przyprawy. *FalZioł* II 22v; zbudowali [*Sabini*] moſt ná Tybrze z łodzi [...]. Widząc to Tárquinius/ ſpuſcił z gory ná nie drugie łodzye álbo bárki napełnione ſmoły/ ſiárki/ węgla/ plew z ogniem/ od ktorych ſie zápalił ich moſt y zgorzał ze wſzytkimi przyprawámi. *BielKron* 102; Apparatus Nágotowanie/ prziprawá/ ochędożność. *Mącz* 279d, 280a; [*LustrWpol* I 4].

Szeregi: »przyprawy a gotowości« (1): Włpomniſz ſobie ná ony dzyeſięć pánién [...] / iż pięć ich przyſzło s pięknymi przyprawámi á s pięknymi gotowoſcámi ſwoiemi *RejPos* 241.

»naczynie albo przyprawa« (1): Solea item, Nieyákie naczynie álbo prziprawá ku bićiu oleyu należąca. *Mącz* 398d.

Jako ostatni człon we współrzędnym połączeniu dwu- lub wieloczłonowym: »i insze (a. (ine) rozmaite) przyprawy« (5): Bo ſie iuż tám/ iełzcze ciało do grobu nie będzie włożono/ pocźnie ſzárpaniná

około niego/ thák iż ledwe záleb chodzić nie będa/ około onych vbiorow iego/ odzyeraiąc máry/ wozy/ konie/ y infze przyprawy oney niepotrzebney pychy iego. *RejPos* 243; Páthrzayże czo fą zá przypadki á czo fą zá vbiory á ínstrumenthá iego [człowieka rozniewanego]/ Miecz/ kiy/ fiekiérá/ árkábuz/ fáháydak/ plugawy tárás/ pal/ fzubienicá/ lánecuch/ pęto/ y inych rozmáitych przypraw dołyć *RejZwierc* 79; Więc co ich [przekupek] po fmatruziech/ po kramikoch/ pod krzyżmi fiedzi/ Iedná z żelázem/ druga s płótnem/ druga z barchánem/ z lefzem/ z goźdzmi/ y z rozmáitemi przyprawami *RejZwierc* 111v, 96v, 151v.

Przen (6) : Ale iż tám do niebá trzebá infzey fprawy. (*marg*) Do niebá infzych pothrzebá przypraw. (–) Trzebá ftáteczney wiary/ á mocney nádzyeie *RejWiz* 171, Cc5v; A iżbychmy wfzli tych frogich dekrethow twoich [*Panie*]/ ktoreś tu y ná ty niewdzięczniki fwoie vczynić ráczył/ [...] ktorzy z márnemi przyprawami bráliby fie do tych hoynych pálacow twoich/ á fiadáli zá ty fwięte ftoły twoie. *RejPos* 241v, Ooo4v.

Szereg: »przyprawy i (a) gotowości« (2): Abowiem toć fą herby náfze/ toć fą fwiece náfze/ thoć fą dzwony náfze/ toć fą wfzytki przyprawy y gotowości náfze/ wfátwicźnie wiernie á fthale dufác Pánu Bogu fwemu *RejPos* Ooo4v, Ooo4v.

α. *To, co służy do walki i obrony, też do polowania; machina Vulg, PolAnt; arma, sarcina, tormentum PolAnt* (38) : A tho aby byl vzda ovzdany a fziodlem o fziodlany fziodloch aby zadna przyprawa nye byla ktora by myala ko [lege: ku] fkodzye albo kv obrazenyv ych fzymych albo kony ych bicz *MetrKor* 26/62v; *RejPs* 29; Przykazał też y dwiema tyfiąc ieznych aby ony fundamenti mieyskie [...] połamali/ [...] a drugie trzy tyfiące zrządził/ aby bili na mury tarany/ a żelaznemi przyprawami rozrzućili. *HistAl* D3; *LubPs* B6v; Y zátoczył [*Holofernes*] oboz miedzy Gebá y Scytopolim/ á tám z miefzkał cały miefiąc aż zebrał wfzytki przyprawy potrzebne do woýfká fwego. *BibRadz Judith* 3/13, 1.*Mach* 6/52; Niechay wie Nieprzyiaćiel/ iż Polfka Koroná/ Nie ieft fzerokim Murem nigdziey otoczoná. Ale Rycerfkim ludem tymi przyprawami/ Ktore iemu zależą *Prot* C3v; Iż wy okrutni poháncy fthroicie fie ná nas z rozmáitemi przyprawami fwoiemi/ ále my was bić będziemy w imię Páná náfzego. *RejZwierc* 265v, 166, 243; [*Leop* 1.*Mach* 9/35 (*Linde*); A ták cię profzę [*Ezawie*]/ weźmi przyprawy fwe/ fáháydak twoy y luk/ á idź w pole/ á włow mi żwierzynę. *BibRadz Gen* 27/3 (*Linde*); ácz ie [miasteczko] był Moizefz doftátecznie opátrzył wfzelákiemi rzeczámi/ ludzmi/ broniá/ żywnościá/ y niektórymi przyprawami ná murze/ ná then čás ku obronie przeciwko nieprzyiaćielowi bárzo pożytecznymi. *BarlBaz* 186 (*Linde*); *VergKoch* 374].

przyprawy czego (1): Poftánowi ie [synów waszych] [...] oracźmi roley fwey y żeńcámi żniwá fwe^{go} y/ robić (kázde) przyprawy woienne y przyprawy wozow fwych. *BudBib* 1.*Reg* 8/12.

przyprawy ku czemu (3): A gdy było rániuchno/ podniefli (Zydowie) oczy fwoie/ álic oto lud wielki/ ktoremu niebyło liczby/ á oni noffá drábiny y tárány y ine przyprawy ku dobywaniu/ chcąc dobyć twierdze *Leop* 1.*Mach* 5/30; Potym [król *Betsur*] kościołá fwiętego dobywał przez wiele dni záfádźiwfzy k niemu kułze y tárány/ k temu przyprawy ku cićkaniu ognia y kámieni *BibRadz* 1.*Mach* 6/51, 1.*Mach* 14/10.

przyprawy na co (1): Náczył theż [Ozeasz] w Ierufálem rozmaitych ítrzelb á przypraw ná obronę [diversi generis machinas]/ kthore rozłóżył po wieżach/ y po murzech/ áby z nich ítrzelano ítrzałámi/ y wielkimi kámiémi *Leop* 2.Par 26/15.

Wyrażenia: »przyprawy waleczne« [szyk 2:2] (4): A [Bóg] chcąc nas lepiej wípokoić poştánowił [= *pohamował*] wílytki walki ná świece y połámał wílytki przyprawy waleczne *RejPs* 69v, 111v; A by ten [Pretwic] miał po myśli/ waleczne przyprawy/ Hállnibál Kártáginíski/ byłby drugi práwy. *RejZwierz* 79; *BielKron* 81v.

»przyprawy wojenne« = *instrumenta bellica, machinae (instrumentales), vasa bellica* *PolAnt*; *apparatus bellicus* *JanStat* [szyk 8:3] (11): A z Zábulonithow ktorzy chodźili ná walki/ á byli biegłemi około wízythkich przypraw woiennych było pięćdziesiąt tylięcy gotowych w ízyku *BibRadz* 1.Par 12/33; Pan Bog Izráelíski ták mowi/ Oto wydrę przyprawy wojenne ktore íą w rękách wálzych/ á kthoremi walczyć chcecie ná Krolá Bábitońského *BibRadz* *Ier* 21/4, 1.Par 12/37, I 238v *marg*, 1.*Mach* 9/64, 9/67, 14/10, 2.*Mach* 12/15; Ale Iudzino rycerstwo/ wzywáiąc możnego Pána świata tego/ ktory opócz táránów/ y opócz wízech przypraw woiennych zá čásłow Iozue podwrocił Ierichon/ wnet gwałtownie á frodze dobywało murów. *BudBib* 2.*Mach* 12/15, 1.*Reg* 8/12; wízytká Szláchtá ziemie/ y powiátu onéy ziemie/ w którém tákowa máiętność íełt/ wespół z Stároştą onégo mieyćcá ruły sie z przyprawą woienną przeciwko onému nieposłusznému/ ták iákoby mógł bydz z onéy máiętności wypędzon y wyrzucon. *SarnStat* 833.

Szeregi: »obrona a przyprawa« (1): A iż go [Chrystusa] widział tym pásem rycerskim á znakiem zwycięstwa opálánego/ może to káždy rozeznác iáki to íełt rycerz y iáki woioownik/ [...] iż bez wízey obrony á bez káżdey przyprawy zwoiował á poráził ono írogie thyraństwo narodu náłzego/ tho íełt czártá íprofnego *RejAp* 14.

»zbroje a przyprawy« (1): Iż ty idzieś ná mię z dziwnymi zbroiámi á przyprawámi íwemi/ á ia tylko ná cię idę wziáwízy íobie ná pomoc imię Pána moiego. *RejZwierc* 264.

Jako ostatni człón we współrzędnym połączeniu dwu- lub wieloczłónowym: »i (albo) in(sz)e (a. wsze) przyprawy« (6): *MetrKor* 26/62v; Bo áczkolwiek íą twarde miefcá rozlicznymi gorámi/ albo iníśmi przyprawámi opráwiony/ á wíłákoż to ínadz íełt nápewnieyíśa rzecz gdzie pan bog íam ráczy ítać wpośrodku ludu íwego *RejPs* 193; Bo wídy inízym żwirzétom kopytá y rogi/ Dał Bog/ iż záśádziły y głowę y nogi. Óstre zęby/ páznogcie/ y ine przyprawy *RejWiz* 119v; *Leop* 1.*Mach* 5/30; *BibRadz* 2.*Mach* 12/15; *BudBib* 2.*Mach* 12/15.

Przen (4) : Acz rozmáyte przyprawy przypádaia námię od íprzeciwnikow moich áby mi wczem záłzkodzili/ ále mnie przed sie y wnawiećśśem prześtráchu niezeydą z myśli wístawy twoie [Panie] *RejPs* 179v, 173v; Kthory [czart] záwždy zbroynie á z rozmáitymi przyprawámi/ iáko o nim Piotr íwięty píśe/ kráży iáko lew kogoby poźrzeć mógł/ á przywieś w niewolá íwoię *RejPos* 2v.

Szereg: »zbroja a przyprawy« (1): To iuż máś pewná á nieomylná obietnicę Páńską ná káżdego íprzeciwniká íwego. Słuchayże iákíey zbroie á iákich by tu przypraw potrzebá do tego. *RejZwierc* 264.

β. Instrumenty muzyczne (19) : Czofżkolwiek z wielką dowcipnością bywa íprawiano: to wízytko Weuufce [lege: Wenusce] íełt poddano. Iako íełt vmieiętność hawtowania kofztownych rzeczy: y mińternego wíśzywania kobierczow, albo namiotow Milowanie/ ípiewanie/ y ná wízelkich

przyprawach granie: lutnie/ gęśli/ organ. *FalZioł* V 51v; zwielkimi rádofćiami dáyćie chwałę iemu [Bogu]/ á nietylko śwem głósem/ ále y strąbami y z orgány y zewłfemi ynemi wefołemi łprawami. Y iáką kolwiek wymyfloną przyprawą ku czći iego wyznáwayćie wielką łprawę iego *RejPs* 144v, 212v; Boże nową pyośneczkę tobye będę łpyewał/ Ku twej chwale wefele fwoye będę myewał/ Ná rozlicznych przyprávách będę cye wyłławywał/ Ná wdzyęcznym instrumencie ku ćći twej przygrawał *LubPs* ee5v, V6v, ff4v.

Wyrażenie: »przyprawy wesela, ku weselu, wesołe, weselne« = *musica (pl)* *PolAnt* [szyk 9:2] (6:2:2:1): WYznawiając rozliczne dobrodziejstwa páná fwego wyfláwiaycie fwiete imię iego/ á fnadz rozlicznemi przyprawámi wefela *RejPs* 154; A ták y fpiewáiąc y ná wesołych przyprawach gráiąc dáwaymy chwałę iemu *RejPs* 216, 47v, 104, 161v, 204; Wdzyęcznych pieśni á wefela od nas słyfzeć żądáli/ Mowiąc/ czemuż ty przyprawy ku wefelu wiefzacie/ Przecz nam fwych piołnek Syońkich teraz nie záfpiewacie. *LubPs* dd6; Ná przyprawách wefelnych yemu przygrawaycye. Chwalcye go w huczne bębny w ftruny y w orgány *LubPs* gg, V2, gg *marg*; wyrzeli [...] oblubieńcá wychodzącego z przyiaćioły fwemi/ á brácia iego wyieżdżáli przeciwko nim/ z bębny/ y z przyprawámi wefela/ y dobrze zbroyni. *BudBib* 1.*Mach* 9/39.

Jako ostatni człón we współrzędnym połączeniu dwu- lub wieloczłonowym: »i in(sz)je (rozliczne) przyprawy« (3): ZAwždy ielt gotowe serce moje moy pánie ná kážde wyznawanie wyelmożności twoiey á snadz nietylko głósem przyrodzonem ále y insssemi snadz przyprawami ku rozlicznemu weselu nástroionemi. *RejPs* 161v; rofkochay sie káždy národ y kážde krześcýáńskie zebránie żeś nálażł krolá swego/ a ták z Bębny z Orgány z Trąbámi y z inemi rozlycznymi przyprawami rofkochaway sie stego. *RejPs* 219, 219v.

γ. *Sprzęty liturgiczne, wyposażenie świątyni (12) : (nagł)* Kupiec wylicza czo tu dobrego vczinil. (-) Organy Kaplycze Oltarze Ktemu owo czo Mnich kaze. Ciborium tom lbudował Przypraw dośc nałprawował. Kielychow téz/ y poštaunykow [!] Wfzedy dośc do świecznikow. *RejKup* i6; Przpraw niezlicziłś koštownych I ynych rzeczi ofsobny ch Co się Zamnie namnożyło W Kołczelech czego niebyło *RejKup* bb6v, t6v, aa8.

przyprawy czego (2): *BibRadz Ex 35 arg*; Tákże potym co wczynił Sálmánázer krol Afyriyki/ álbo Nábuchodonozor krol Bábilońki/ táka fregość zá nich bywála/ że y kościoł z gruntu máło nie był wywrocon/ y ony kofztowne przyprawy iego były w pogánłkie ręcze wyniesione *RejZwierc 258*.

Wyrażenie: »przyprawy kościelne« (2): [*Ptolomeus król egipski*] Do kołcioła lepak żywego boga krom infzych przypraw kościelnych, ftoł złoty kamieniem drogim oprawiony poślął *BielŻyw* 114; *RejPos* 348v.

Szereg: »przyprawy i (a) naczynia« = *vasa et opus PolAnt* [szyk 1:1] (2): [*Gersonici*] Będą nofić [...] Słupy ktore bywają około Sieni z Podftháwki/ Kołki/ Powrozy/ y włythki przypráwy y naczynia kniem należące *BibRadz Num* 4/32; *RejPos* 348v.

Jako ostatni człon we współrzednym połączeniu dwu- lub wieloczłonowym: »i wszystkie (a. inne, a. one rozliczne) przyprawy« (4): BibRadz Num 4/26, 32; RejPos 348v; tak iż miałem onym kosztownym/kościółowi swemu w którym było wielkie kochanie jego/ y onym rozlicznym á dziwnym przyprawom

fwym/ ktore były wielkim kółztem fprawione ku iego chwale/ z rofkázania iego. A nákoniec y oney fkrzyni [...]/ w ktorey było przykázanie iego [...]/ nigdy przepuľzczyć nie raczył *RejZwierc* 257v.

8. Narzędzia tortur (2) : Potym mi vkázował rozność fwiátá wśzego/ A nád káždá kráiná kátá okrutnego/ A z dziwnemi rotámi/ tákże s przypráwámi *RejWiz* 170v.

przyprawy na kogo (1): W obozye ich [*Niemców*] álbo w ftankach/ nalezyone były rozmaíte przypáwy [!] ná Polaki/ płotná łoiem z żywicą á z woľkiem nápuľczázne ku męczeniu Polakow *BielKron* 384v.

2. Ozdoby, kosztowności, przedmioty zbytku; ornatus Vulg; vasum PolAnt (40) : á miedzy niemi náwybrańfá/ [*króľewna*] będzie pošťawioná tobie zá oblubienicę náprawicy twoiey vbraná wrozmáyte ozłócone przypáwy [*in vestitu deaurato Vulg Ps* 44/10; w fzáćie złotogłowowey *Leop*]. *RejPs* 68; *LubPs* M3; Wyfzli przed gay ná gorę álic druga páni/ Ale iuż z inákłzemi ftałá przypáwámi. *RejWiz* 27; A przecźże nam ma być žal s tey márney gofpody [*tj. świata*]/ Gdyż s kłopotu idziemy tám ná wdzyęczne gody. Gdzye nam tám iáko ftychác/ dziwne z rofkółzámí/ Zgotowano páłace/ s wśzemi przypáwámi. *RejWiz* 105, 10v [2 r.], 36, 169v; Ornat, i Antependium Adamaľkowi czarni. ze wsitkíemi prziprawami. s krzizem Axamitem *WyprKr* 102v, 103; Doľkonáľ [!] wielmożnośćią oblokł go [*Mojżesz Aarona*]/ á vbrał go w kółztowne przypáwy/ w vbránie/ dlugá [!] fzałę/ y w Efod. *BibRadz Eccli* 45/9; *Mqcz* 286c; áż iedná wietřza nawalność przypadfzy/ podięłá okręt ná fie/ y rozerwáľ iľ/ ták że iedná defká z drugá niezofťálá řrebro y złoto lećiałó ná dno: řzáty á ine przedrogie przypáwy po morzu popłynęły/ á ludzie zátonęli. *HistRzym* 11v; Iáko y on Ieremiaľz [...] płácząc nád nim [*tj. nad Jeruzalem*] iáko wyľławiał ony bogáćwá iego/ ony ochędoľthwá iego/ ony fľárby iego/ ony kľáżetá/ on lud/ ony kółzowne [!] vbíory/ ony dziwne á zacne řpráwy/ y piękne przypáwy ich *RejPos* 195v, 162, 259, 306; Ale pátrż moy miľy brácie iáko fie to wśzytko [*niesprawiedliwość i łupiestwo*] zámnożyć nie ma pátrząc ná náľze kółzty/ ná náľze zbytki ták w picíu iáko y w iedzeniu/ thákové też w náľtrzępionych á dziwnych przypáwach/ y w chodzeniu/ y w poieździech náľzych *RejZwierc* 57v, 244; Po tym do domu fię wroćiwľzy/ řśw. *Eufrozyna*] dáľeko fię goręťľzú ku Pánu Bogu fťálá: ćiałem y iego márnymi przypáwy gárdzić tym wiecey poczęłá *SkarŻyw* 13; iáko iey ćiążú ná głowie przypáwy. Iákbý roźki ná młodey Ielenicy fťoiá *ZbyľPrzyg* A4v, A4v.

przyprawy czego [= z czego] (1): Ornat. i Antependium ze wľitkíemi prziprawami złotogłowu wzorziľte^{go} fczotkowate^{go}. *WyprKr* 102.

W poľczeniach szeregowych (2): *RejPos* 335v; Białe głowy ich [*potomków Kaimowych*] rofkółzne w vbiorách y przypáwach y vrodzie były nád inne. *SkarŻyw* 269.

Zwrot: »przyprawami ochędożác, ozdabiać« [*szyk zmienny*] (1:1): á ták tego dnia řwiętego ochędożayćie przybytek páńľki rozmáytemi przyprawami áż do łámega kóńcá oľtarzá iego. *RejPs* 174; *KromRozm I* M2v.

Szereg: »ochędostwo i przypáwy« (1): Ná ośmnaśćie łóćci ieden flup był wyľoki: y Kápihell miedziány ná nim wyľoki ná trzy łóćcie: y rzezanie ozdóbné z źiárniľtemi iábľki ná kápitellu flupowym tho wľfyľthko miedziane: thákowęľ miał ochędostwo y przypáwy drugi flup [*similem et columna secunda habebat ornatum*]. *Leop* 4. *Reg* 25/17.

Jako ostatni człon we współrzednym połączeniu wieloczłonowym: »i rozmaite przyprawy« (1): Tákże Cyrillus/ gđzye Kácerze przyrownawa nierzadnym nyewyáltom ktore łlátami/ złotem y rozmaítemi przyprawámi plugáwość łwoyę ozdabyáją. *KromRozm I M2v*.

Przen (12) : Zás nie przyłtoyny yełt/ áby dzyecyę nye znáyąc rołkołły/ áni też tych przypraw y przyłmákw/ ktore ku rołkołły wabyá y łudzá/ przyłzło ku dobrej łálce Bożey *GliczKsiqż F*; Gdyż cnotá s pocżciwołciá to łá iey [*duszy*] potráwy/ Boć oná nie bárzo dba o kramne przypráwy. *RejWiz 79*; iáko on [*tj. Bóg*] pálie ptałzki/ zwirzetà karmi/ kwiathki wilgotnołciámi ich przyrodzonemi chędoży y fárbuie dziwnemi przyprawámi ich. *RejPos 316v, 3, 224v, 241*; (*nagł*) Iákub Glinká Podłtárołci ná Podháicach. (–) WIERz mi to dobra Glinká nie máże nikogo/ Stoi zá piękny Szmárag co go płácá drogo/ Bo bez włzelkiew przypráwy nadobnie ten łwieci *PaprPan G4; SkarŻyw 92*.

W połączeniu szeregowym (1): Abowiem iełłiże łie kto przypáłrzy pięknołciám/ bogáctwám/ ochędożnołciám/ á rozlicznym przyprawám łwiátá tego iáko wiele rołkołzy á bogáctwá znaydzye w tych márnych omyłnołciách iego. *RejPos [292]v*.

Szeregi: »przyprawy i ochędogołci« (1): A iźbychmy thu zá czáłow tych mizernych żywotow náłzych/ łprávowáli łobie tákie przypráwy y tákie ochędogołci ná dułzach y ná myłłach náłzych/ ábychmy [...] mogli łtánać w thym máłym pocżcie wybránych iego [*Pana*] *RejPos 237v*.

»przyprawy a stroje« (1): O włzechmogácy náłz miły Pánie/ podayże z łálki łwey łwięthey podparcie łercá y myłłi temu nędznemu człowieczeńłtwu náłzemu/ ábychmy łie łtárali o thákie przypráwy á o tákie łtroie w nędznych dułzach náłzych/ iákoby nie byłá zámkniona przed námi tá łwięta forłká twoiá. *RejPos 241v*.

Jako ostatni człon we współrzednym połączeniu dwuczłonowym: »i wszytki przyprawy« (2): Tuć iawnie Prorok powiedział/ iże łie ten Pan á ten zbáwiciel nie miał okázác iáko łwiecki á koronowány krol/ iedno iź koroná iego y włzytki przypráwy krolewłkie iego miály być w łkárbie niebiełkim *RejPos 3, 3*.

3. *Specyfiki medyczne (lekarstwa, mikstury) lub kosmetyczne; cerussa, fucus, medicamen, medicamentum Calag (15)* : Czyniá też naprzeciw iego iadowi tey moczy z ocztu przyprawę ktorey woniáią *FalZioł IV 33b; RejKup p6v*; Tráfia łie to że nyepłodne nyewyálty/ áby yedno płod myály/ nyewyedzyeć coby ná to wyłóżyły/ ku czemu wáżą łie płodu dołtáwác przez przypráwy/ á ná konyec przez czáry. *GliczKsiqż C4*; Albo weźmi náłlenia bielonowego/ y łukowego/ z kádźidłem/ á vtłucz s tego proch/ zmiełzayże z wołkiem/ weźmiłz w gárnek ognia/ włóźże they przypráwy kęs ná ogień/ á przykryy dźiuráwą pokrywłką *SienLek 76; HistRzym 95v [2 r.]*; Bo widzilż żeć ty obiedwie rzeczy v łwiátá niepodobne były/ vmárłego włkrzełć/ á vleczýć bez włzech przypraw ták człowieká zelźłego/ á onę niewiáłtę/ ktora iuź byłá niepodobna ku zdrowiu żadną pomocá łwiátá tego. *RejPos 257, 45v; RejZwierc 60; Schmincke. Przyprawá. Fucus. Calag 423a*; [Ano tu łliczné oczy/ wzrok ku włzem łáłkáwy/ Róžáné vłtá/ y brwi piękne/ bez przypráwy. *ZbyłEpit 13*].

Wyrażenie: »przyprawy lekarskie« (1): Tedy Sámlfon leczył onę ránę/ wrzeczy przyprawámi lekárlkimi/ chcąc z pokory/ dáru łobie z niebá dánego zátáić: ále łamym dotykánim rąk iego/ włzytko łię wnetże vgoiło. *SkarŻyw 593*.

Szereg: »przyprawy i maści« (1): A wziąwszy fwe przyprawy y máści/ pomazał [oczy] wnątrz y zewnątrz *HistRzym* 95v.

Jako ostatni człon we współrzednym połączeniu wieloczłonowym: »i inne przyprawy« (2): *BielKron* 264; Za mále grzechy tak [św. Paula] płakała iakoby nawietfze popełniła. Gdyś my ią vpomináli aby oczom zgadzała/ chowaiąc ie ná czytanie Ewanieliey/ odpowiadała: fześcić teraz twarz potrzebá/ która się przeciw rofkazaniu Bożemu/ bielidły y rumienidły y innymi przyprawy málowała. *SkarŻyw* 140.

Przen (1) : zrozumiał temu then bez fkończonych mądrości Pan/ iż fwiát rozlicznych á dziwnych przypraw miał sobie fzukác á nábywác ná ten nędzny á bárzo fzkodliwy wrzod fwoy [tj. grzech]. *RejPos* 327.

4. *Dodatek, domieszka* (6) : MOfiądz ieft rzeczon od tego: iże ma fwiatłość złotą y twardość miedzi/ bowiem MOfiądz bywa z miedzi/ y z ognia fiłnego, y innemi przyprawami bywa ku złotey barwie przywiedzion. *FalZioł* IV 48c; *KochPieś* 44; [Iáko nikt przyprawy/ nád to do czego ieft przyprawá/ nikt fługi nád páná nie przekláda *SkarKaz* 18b (*Linde*)].

a. *Substancja służąca poprawieniu jakości, zwłaszcza smaku potraw; condimentum, conditura, intrimentum* Cn (4) : zleś kołacz udziálał: Niś opieprzył áni omiedził/ Iednoś przyprawy poľzkodził. *BierEz* D3; *FalZioł* IV 43d; Zaż dziś nie dziwne potrawy A z wielkim kofztem przyprawy Afz czáfem owi co fiedzą Nie záfwdy wiedzą co iedzą *RejRozpr* G2v; Prawdá żeć do goľpodárftwá cáłego tu [w *Polsce*] wiele iefzcze nie doftawa: [...] niemáfz Barci [...]: w tym miodow fycenia y przypraw/ pićia onego zdrowego y niepoľpolitego nie naydzie tu *GostGospSieb* +3v.

5. *Wyodrębniona część przedmiotu* (1) : abowiem Oktáwianus Auguľtus miał wieżę w Rzymie s taką przyprawá/ iż ile kroleľtw pod fwą mocą trzymał/ thyle było ná oney wieży málowanych/ máiac káždy fwego przełożonego z dzwonkiem. A gdy fie ktore kroleľtwo burzyło przeciw Cefáarzowi/ w onym kroleľtwie ná wieży on przełożony w dzwonek dzwonił oľtrzegáiac Cefárzá *BielKron* 418v.

6. *Kunsztowna fryzura; comptus* Cn (1) :

Wyrażenie: »włosowe przyprawy« (1): iż zá wyľtępki zbytnie w łtroiách/ dopuľcił Bog niewoľstwo/ w ktorým náľtápíc miało miaľto włosowych przypraw/ głowá od plugáľtwá oľyśiała: miaľto miękkego á kofztownego odźienia/ siermięgá *PowodPr* 84.

II. *Działanie* (25) :

1. *Wykonywanie, sposoby właściwe określonej specjalności, umiejętność; opus* PolAnt; *compositio* Cn (19) : Potym iefcze Pan rzekł Moizelfzowi/ Weźmi rzeczy wonnych/ Báľfamu/ Onychi/ y Gáľbanu pachnącego/ też y Kádźidła czyľtego/ wľzytkiego rowney wagi. A z tego vczyniľz kádzenie wonne/ przyprawá áptekárfká zmiefzáne *BibRadz Ex* 30/35; *GórnDworz* B3; bo iż to zá rzecz zacną/ pożyteczną/ á práwie świętą/ gdzie fye Cieplice vkaźály/ być rozumieli: thedy káždéy wody/ [...] iefli fą Ciepliczné/ pilno dochadzáli/ wárzác/ deťtilluiąc/ y rozmaitych przypraw vżywáiac *Oczko* 11, 2.

przyprawa czego (3): gdyze by był nie Dyomedes/ zápaliľby były Amazones okręty Greckie miľterną przyprawá ognia w łtrzałách *BielKron* 59v; O przyprawie rozmaitych oleyków y Máści. *SienLek* 160, S3v.

przyprawa na co (1): A miły kłięże czemuż ná tho [na poprawę apetytu] ták wiele nákládafz? Ípráwíe ia to tobie zá dwiefcie złotych/ iedno poiedź zemną ná moy zamek/ bo ia tám mam ná to nie rowno lepfze przypráwy niżli w ciepliczach. *RejZwierc* 26v.

Przen (3) : A nalepfzy lutniłtá kiedy ma złe łtruny/ Bárzo łie nie zgadzáią wnet iego bárduny. Tákżeć rozum nic nie krzyw kiedy nie ma przypraw/ Íż nie może wypełnić łkutecznie łwoich łpraw. *RejWiz* 119v.

przyprawa do czego (2): (*marg*) Mądrość nábytá iest przypráwą do niebiełkiej. (–) Iest iefzcze druga przypráwá/ do bránia y vprołzenia mądrołci z niebá: nábyta náuká z pracey y dowćipu/ do rzádenia łudźi y łpraw pożytkow połpolitych/ y dobrej rády. *SkarKazSej* 662b.

a. Sposób przyrzádzania potraw; conditio, conditura, confectura Cn (5) : IDzyełz potym do kuchniey/ gdzie wreią potráwy/ Wymyłłafz rołkázuiąc/ rozłiczne przypráwy. *RejZwierz* 142 [możliwe teź znac. **A.4.a.**]; trefuie łie tho/ íż człówek pod čás zye czo brzydkiego niewiedząc/ czo mu ná on čás gdy iadł/ dla dobrej przypráwy/ bárho łmákowáło *GórnDworz* Ff5v; *RejPos* 71.

przyprawa czego (2): Pożywianie y przyprawa iego [miętusa] będzie takowa/ dobri z pieprzem, z gáłzczem z cebulnym/ potym iako kto może/ może go przyprawić iako y łuma *FalZioł* IV 43d, IV 44d.

b. Sposoby upiękšzania (3) : Offucia, a fuco fallaciae dicuntur, Zdrádá/ przipráwá niepewna/ nieprzirodzona fárbá. *Mącz* 261b; Zęby bieluchne będą/ tylko ie piałcyłtá/ Ołłá trzebá zráná trzeć/ zász myć wodą czyłtá. Y ták w łwoiey łlicnołci/ nie będą łniedźiáły/ Tołłcie Pánny tych przypraw/ iefzcze nie wiedźiáły. *PaxLiz* D2v, D3.

2. Przygotowywanie (4) : Ale by łnadź ktorzy ku przyięciu tey Świátołci [komunii św.] leniowymi niebyli/ rozumieiąc że im bárho ciężko ták wielką czynić przypráwę/ tedy trzebá Chrełłcijány częłto vpomináć/ że włzyłcy łą powinni Ciáło B. przyjmowáć. *KuczbKat* 185.

przyprawa czego na co (żywotne) (1): (*nagł*) Prętka ná koń przypráwá zawodu. (–) Napirwey dwie niedźieli przed tym owies dobrze płókáć ze czterzy przygársni [...]. Item pułć go wolno w komorze/ á kágániec nań włóž. Item trzeći dzień przed biegánim káz páchołku nań włóžć włóżywłzy nań gunię y łieć ná niey/ y niech iedźie ná nim *SienLek* 190v.

przyprawa do czego (1): (*marg*) Przypráwá do vwielbienia ciá łáńzych. (–) Bo włzyłcy zmartwychwłtáną: ále łię nie włzyłcy odmieniá/ mowi Apołtoł. Dufze dobre wezmą tákie ciáłá iáko łię opifáło/ [...] ná wzor Chryłtułowego ciáłá. Ale ci co ná zmartwychwłtanie łądu powłtáną/ wezmą ciáłá nie tylo tákie iákie tu ná źiemi mieli/ ále iefzcze dáleko nędzniefze [...]: łtáray łię/ ábył ná wieki ták zdrowe [ciało] miał/ y ná wieki w nim z wełelem mógł y rołkołzą miełzkáć. *SkarKaz* 208b.

[*przyprawa ku czemu*: Iáką przypráwę ku Modlitwie czynić mamy. *KuczbKat* 366.]

przyprawa prze kogo (1): *RejPos* 148 cf *Zwrot*.

Zwrot: »przyprawy gotowáć« (1): Trzecie/ tego łie vcź/ iáko ten ták zacny klenot [tj. *Chrystusa*] v łiebie przyiáć/ y iáko gi przy łobie zádzierzeć. Boć żadnych inłzych przypraw prze łię thenże iediny Syn Boży gothowáć nie rołkázuię/ iedno ábył vwierzył weń/ y łłowom iego *RejPos* 148.

3. Współudziáł (1) :

Wyrażenie *przyimkowe*: »z przyprawą [czyj]« (1): W tey ziemi [babilońskiej] rzadko bywá defzcz/ przeto cokolwiek sie tám vrodzi żywności to z rzek wilkość ma/ nie z łamych dobrowolnie (iako w Egipcie) ále z przyprawą ludzi/ ktorzy rynnami wodę przywodzą ná role. *BielKron* 267.

4. *Wstawiennictwo* (1): a przetoż tego młodzieńca/ za który^m sie tako pilnie przyczyniacie chce rád przijąć/ a na łwy^m go dworze wálzym towarzyszem miecz. [...] A tym obyczaiem on młodzienietz ku dworu był przykázán/ który przyiáwłzy na dwor łwym przyjacielow stey przyprawy dżiękował *ForCnR* B4v.

III. Cechy, zalety (1): Ia mnimam iż pan Kołtká nicz iuż więcej nád tho powiedzieć niemogł. Ale iefli sie w. m. zda/ że iefzcze thá páni/ zupełná łwych przypraw niema/ nie on w tym winien/ ále pan Bog iż więcej cznot ná łwiát nie dał: bo te włzytki ktore łą ná łwiecie/ p. Kołtká ie Dworney pániey náznáczył. *GórnDworz* Bb8; [Zálie kápłan/ który ięzyk ma dobry/ á przyłtoyny łtanowi iego/ wiele dobrych przypraw nośi/ w thym iednym członku *ErazmJęzyk* Ll5].

Synonimy: **I.1.a.** *aparat, instrument, naczynie, narząd, narzędzie, ochędostwo, rynsztunek, sprzęt, statek*; **a.** *arma, armata, armatura, broń, oręż, zbroja*; **β.** »gędziebne naczynie«; **2.** *krasa, ochędogość, ochędowanie, ochędówność, okrasa, ozdoba, przybranie*; **3.** *konfekt, lek, lekarstwo*; **4.** *dokład, przydatek, przydawek, przymieszanie, przysada*; **a.** *okrasa, przysmak, smak, zaprawa*; **II.1.b.** *chędowanie, piękrzenie, przybieranie*; **2.** *gotowanie, sprawianie, zaprawa*; **III.** *zaleta*.

Cf **PRZYPRAWIANIE, PRZYPRAWIENIE**

AĆ